

A magyarság és a keresztyénység prófétai egysége

Kezdő theológiai hallgató koromban az 1920-as évek elején vetődött fel előttem először a kérdés: keresztyén vagy magyar vagyok-e előbb? Töretlenül vallottam, hogy először vagyok keresztyén és azután magyar. Egy este kínos beszélgetésem volt egykori főgimnáziumi igazgatómmal, aki álláspontomon mélységesen megbotránkozott, elítélte a theológiát, amelyik ilyen egészségtelen szellemben nevelt, szembe szegezte velem egyik vallásánár kollégájának felfogását, aki fennen hirdette, hogy magyarságáért keresztyéniségét megtagadná, ha bármi összeütközés támadna is a kető között.

1925. nyarán résztvettem a magyarországi református theológus szövetség dunavecsei konferenciáján.

Egyik megbeszélésünk a „Lelkipásztor és az aktuális magyar problémák” címet viselte. Nagyon bosszantott, hogy a bevezető előadás olyan magas elvi megállapítások között mozgott, hogy egyetlen aktuális magyar kérdést sem érintett. A hozzászólások rendjén rámutattam néhány fontos magyar kérdésre, majd mint legfontosabbat, a keresztyénység és magyarság viszonyának kérdését kiemeltem. Elmondottam azt a magyarországi tapasztalatomat, hogy a keresztyéniséget itt alárendelik a magyarságnak. Olyanformán kezd kinézni a dolog, mint 1848. után, amikor a Golgotha alatt mindenki Világost, a Megváltó alatt Kossuthot és Feltámadás alatt a szabad magyar életet értette. Őszintén elmondottam, hogy megbotránkoztatott a helybeli lelkész megelőző vasárnapi ágendája, amikor egy kis gyermek keresztelésénél az Apostoli Hitvallás helyett a Magyar Hiszekegyet mondotta el. Kijelentettem, hogy magyar-

ságunkat teljesen alá kell rendelnünk keresztyénységünknek, mert az csak így lehet megváltó erő számunkra. Hozzászólásom a teológusok között szörnyű felháborodást keltett. Ilyen megjegyzések röppentek felém: „én először vagyok magyar és csak azután keresztyén”, vagy „az én László barátomnak azt mondom, hogy az én magyarságom és keresztyénységem egy.” A helybeli lelkész majdnem sírva mondotta az egész konferencia előtt: „szomorú dolog, hogy erdélyi teológusok ilyen álláspontot képviselnek, nem sok jövődőt jósolok az erdélyi református egyháznak; ha ilyen gondolkozású lelkészek kerülnek ki a teológiáról, az erdélyi magyarság elveszett.” Fájdalommal jegyezte meg, hogy mi erdélyiek nem vetjük észre, hogy éppen a mi kedvünkért szötte bele a kereszteselési ágendába a Magyar Hiszekegyet. Ha a jelenlevő professzorok nem vesznek védelmükbe és nyilvánosan ki nem jelentik, hogy felszólalásom nagyon helyénvaló volt és meg nem köszönik azt, a mai napig rossz magyar és rossz református hírében maradok. A zárászó jogával élve, kifejtettem, hogy nálunk Erdélyben miért kellett az általam képviselt felfogásnak megszületnie. Az összeomlásakor némelyek a különböző magyar egyházakat egy közös magyar egyházzá akarták szervezni, a keresztyén érdekeket alárendelvén a magyar érdekeknek. Az összes egyházak legjobbjai tiltakoztak ez ellen, azzal érvelvén, hogy mindenik egyháznak az a feladata, hogy a maga sajátos kincseit minél öncélúbban állítsa a hívek elé. Ez a legnagyobb szolgálat, amit a magyarságért tehetnek. Őszintén feltettem a kérdést: „mit csinálnátok, ha egy erdélyi állami iskolában heti két órán taníthatok vallást, olyan körülmények között, hogy a gyermekek csak ezen a két órán hallanak magyar szót? Ha először vagytok magyarok, akkor félre kell tennetek a vallás-könyvet és helyette valami egyéb magyar dologgal kell foglalkoznotok. Én vallom, hogy akkor tesztek jót, ha komoly keresztyén életké próbálom formálni a gyermekeket.” A lelkésznek bátran meg mertem mondani, hogy számomra nagyobb erőt jelentett volna, ha a Magyar Hiszekegy helyett az Apostoli Hitvallást hallom a kereszteselés alkalmával. Ez a rávilágítás sokat enyhített a velem szemben megnyilvánuló ellenszenvem. Magánbeszélgetésben már igazat adtak nekem, de még három évvel azután is találkoztam olyan

konferenciái résztvevővel, aki kételkedett keresztyénségem és magyarságom tisztaságában.

Évek múlva, erdélyi utaim alatt pusztuló református falvakat látogattam meg. Megfordultam a bukaresti református magyarok között is. Sok olyan reformátussal találkoztam, aki nem tudott magyarul. Hiába próbáltam őket reformátussá tenni, nem tehettem, mert nem tudtak magyarul. Református és magyar öntudatuk teljesen egybe esett, egyik elvesztése maga után vonta a másikat. Ha nem tudjuk őket magyarokká tenni, reformátusok sem lesznek soha. Hívó szemmel úgy láttam, hogy Isten előtt bűn az, hogy ezek az emberek magyarságukat elvesztették. Isten teremtő munkája során magyarnak teremtette őket. Az ő világa lesz szegényebb, ha ezeknek az életeknek magyar sajátságai elvesznek. Magyar és református vezetőknek a bűne, hogy ezek a magyar életek ilyen sorsra jutottak.

Ezek a gondolatok és látások arra készítettek, hogy a keresztyénség és magyarság viszonyáról vallott, inkább betanult, mint bennem született álláspontomat revízió alá vegyem. A keresztyénség és a magyarság nem egy sorba tartozó dolgok. Nem lehet a kérdést így tenni fel, mi vagy te: először magyar és azután keresztyén. vagy megfordítva? A megoldást az egyház koncepciójában találtam meg. Azt mondtam, hogy az Egyház anya, akire nem desztillált és légüres térben mozgó lelkek, hanem súlyos idői, térbeli sajátságokkal meghatározott emberi életek vannak bizva. Ha az egyház anya, akkor nem elegendő csupán az örökkévalóság számára tartania meg a reá bízott lelkeket; a reábízott, életeknek minden tekintetben anyai gondoskodást kell nyújtania. Egyházunkra Isten magyar életeket, mégpedig kisebbségi sorsban élő magyar életeket bízott. Isten akarata, természeti törvényének folyamánya az, hogy ezek az életek magyarok. Nem teljesíti Istentől nyert megbízását az az egyház, amelyik nem szolgálja Isten szerint a reábízott nép nemzeti értékeinek megmentését és továbbfejlesztését. Ez az álláspont elismeri minden népnek és minden egyháznak a létjogát, noha erről az álláspontról lehet egy népért és egyházáért a legtöbbet tenni.

Ez az álláspontom még tisztább és szilárdabb lett akkor, ami-

kor a Bethlen-jubileum alkalmával a fejedelem keresztyénségének kérdésével foglalkoztam. Arra a felfedezésre jutottam, hogy nála a magyarság és keresztyénség prófétai egységben volt egymással. Ezalatt azt értem, hogy magyarsága volt az az idői keret, amelyikben örökkévaló keresztyénségét megvalósította. A próféták nacionalizmusa és mennyei látása esett úgy össze, mint Bethlen Gábor magyarsága és keresztyénsége. Egészen magyar és egészen keresztyén, egyik sem érvényesül a másik rovására, hanem mindkettő kölcsönösen áthatja a másikat. Érzik rajta, hogy magyarságának alapja isteni akarat felismerésében rejlik. Keresztyénsége prófétai keresztyénség, mert világosan lát egy időpontban és egy helyben és mennyei látás fényében ítél meg egy helyzetet, amelyiknek leglényegesebb meghatározója a magyarság. A Krisztusban üdvre kiválasztott ember földet és mennyet építő munkája ez a keresztyénség. A prófétában két világ találkozik: a föld és az ég. Egy adott helyzet kerül mennyei megítélés alá azért, hogy ebből az ítéletből teljesebb élet támadjon. Bethlen Gáborban így találkozott egymással a magyarság és a keresztyénség.

Ma nem azt mondom, hogy először vagyok keresztyén és azután magyar, sem azt nem mondom, hogy először vagyok magyar és azután keresztyén, hanem a keresztyénség és magyarság prófétai egységének lelkével dolgozom a magyar református egyházban.

(Budapest, 1931. április 30.)